

UNIVERSITATEA „BABEȘ – BOLYAI”

FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE, ADMINISTRATIVE ȘI ALE
COMUNICĂRII
DEPARTAMENTUL DE JURNALISM – LINIA MAGHIARĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

- rezumate -

Tipologia cultului personalității în dictatura lui Nicolae
Ceaușescu

1965 – 1989

Coordonator științific
Prof. dr. CSEKE PÉTER

Doctorand
MÁTÉ ERZSÉBET

2013
CLUJ-NAPOCA

Sumar

Introducere.....	6
1. PROBLEMELE TEORETICE, CLARIFICAREA CONCEPȚIILOR DE BAZĂ.....	11
1.1. Principalele ideologii de stânga	11
1.1.1. Definiția socialismului.....	12
1.1.1.1. Socialismul utopic.....	13
1.1.1.2. Marxizmul	15
1.1.1.3. Anarhizmul.....	20
1.1.1.4. Modele de socialism implementate.....	23
1.1.1.5. Dictatura proletariatului, ca o formă de guvernare	25
1.2. Istoria comunismului românesc până la 1964.....	28
1.2.1. Perioada ilegalității (1921 – 1944).....	28
1.2.2. Anii tranziției de putere (1945 – 1947).....	30
1.2.3. Epoca stalinistă în România (1948 – 1964).....	32
1.3. Concepția puterii.....	35
1.4. Cultul personalității / cultul liderului (<i>leadership</i>).....	36
1.4.1. Cultul personalității lui Iosif Vissarionovici Stalin.....	41
1.4.2. Cultul lui Mao Zedong.....	47
1.5. Definierea presei comuniste.....	50
1.5.1. Despre <i>limba de lemn</i>	53
1.5.1.1. Stilul limbajului politic totalitar.....	55
1.5.1.2. Expresiile <i>limbajului de lemn</i>	56
2. METODOLOGIA CERCETĂRII.....	58
2.1. Conspectul critic al literaturii de specialitate.....	58
2.2. Metodologia cercetării cultului personalității lui Ceaușescu.....	62

3. ISTORIA CULTUL PERSONALITĂȚII LUI NICOLAE CEAUȘESCU.....	66
3.1. Izvorul stalinist al cultului Ceaușescu.....	66
3.1.1. Însmormântarea unui lider comunist.....	66
3.1.2. Moartea lui Gheorghiu-Dej.....	68
3.1.3. Funeraliile lui Dej.....	73
3.1.4. Tânărul Ceaușescu.....	77
3.1.4.1. Alegerea lui Nicolae Ceaușescu	80
3.1.4.2. Cum a fost Nicolae și Elena Ceaușescu?	
Portretul liderului comunist român.....	82
3.1.5. Prima etapă a cultului personalității lui Ceaușescu. Conducătorul carizmatic.....	85
3.1.5.1. Aspirații spre modernizare.....	86
3.1.5.2. Construirea propriei personalități în politica internă.	
Reabilitarea politică doar a unor cadre de partid.....	88
3.1.5.3. Pași spre o politică externă de sine stătătoare.....	93
3.1.5.4. Evenimentele în Praga.....	95
3.1.5.5. Unitate, independență, suveranitate.....	99
3.2. Influența maoistă.....	103
3.2.1. Delegația conducerii PCR în Republica Comunistă Chineză.....	108
3.2.2. Tezele din iulie.....	111
3.3. Elemente naționaliste în cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu	115
3.3.1. Nepotizmul în era Ceaușescu.....	115
3.3.1.1 Elena Ceaușescu.....	117
3.3.2. Manifestări în slujba cultului personalității	119
3.3.2.1. „ <i>Homo sovieticus</i> ”	119
3.3.2.2. Adunări populare, festivaluri comuniste.....	121
3.3.2.3. „ <i>Cântarea României</i> ”	123
3.3.2.4. „ <i>Daciada</i> ”	125
3.3.2.5. 1 Mai, 23 August.....	125

3.3.2.6. „ <i>Plugușorul</i> ”	131
3.3.3. <i>Epoca de aur</i> și criza economică.....	134
3.4. Ultima etapă a perioadei de dictatură a lui Ceaușescu.....	138
3.4.1. Gorbaciov și perestroika.....	138
3.4.2. Gorbaciov și Ceaușescu.....	140
3.4.3. Revolta de la Brașov – 1987.....	142
3.4.4. Timișoara, București.....	143
4. IMAGINEA LUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN PROPAGANDĂ.....	149
4.1. Categorizarea reprezentăția lui Ceaușescu în presa comunistă.....	149
4.1.1. Omul de stat desăvârșit.....	151
4.1.2. Comunistul bun.....	155
4.1.3. <i>Pater universalis</i>	157
4.1.4. Omul de știință, ideolog.....	159
4.1.5. Persoana multilateral dezvoltat.....	162
4.1.6. Forme naționaliste.....	163
4.1.6.1. Moștenitorul demn.....	163
4.1.6.2. Patriotul.....	165
4.1.6.3. Ceaușescu – România.....	166
4.1.7. Marele arhitect.....	168
4.1.8. Ceaușescu în politica globală. Luptătorul pentru pace.....	170
4.2. Dictatorul în imaginile de presă.....	172
4.3. Ziua de naștere a liderului.....	174
4.3.1 Ziua de naștere în cifre. 25 – 30 ianuarie 1985.....	181
4.3.2.Decorațiile liderului român.....	186
5. IPOSTAZELE ELENEI CEAUȘESCU ÎN PRESĂ.....	188
5.1. Revoluționara și tovarășa.....	190
5.2. Conducătoarea în partid.....	191
5.3. Omul de știință și luptătoarea pentru pace.....	192

5.4. <i>Mater universalis</i>.....	193
6. CONCLUZII.....	195
7. BIBLIOGRAFIE.....	202
7.1. Documentele.....	202
7.2. Documente din presă.....	206
7.3. Biografii politice.....	211
7.4. Memoaruri.....	212
7.5. Bibliografie complementară.....	215
7.6. Reviste.....	226
7.7. On-line.....	229
ANEXA.....	232

Cuvinte cheie: *comunism, cultul personalității, cultul liderului, Nicolae Ceaușescu, izvorul stalinist, influența maoistă, elemente naționaliste, reprezentarea în presă, Elena Ceaușescu*

Rezumat

În ultimii 24 de ani disputele ideologice, sociologice legate de rolul politic și istoric ale fostului dictator român, Nicolae Ceaușescu, au avut un rol important în discursurile politice române. În campaniile electorale problemele de bază au fost determinate de relația cu fenomenul ceaușist.

În anii nouăzeci spațiul public din România a fost invadat de viziuni (mitologii) moderne. Această expansiune a viziunilor moderne a fost influențată și ajutată de existența unei societăți și a unei clase politice haotice, expansiunea unui stil de viață „de vest”, precum și de dezvoltarea și eliberarea mai multor canale de comunicații. Începând cu anul 2009, odată cu începerea crizei economice, fenomenul a apărut din nou în spațiul public, cu atât mai mult existența unui comunism uman, inclusiv imaginea lui Nicolae Ceaușescu, ca un lider protector, bun român.

De unde a apărut acest cult al personalității, ce fel de cult este, pe ce elemente se bazează? Lucrarea de doctorat încearcă să găsească răspunsuri pentru aceste probleme.

Metodologia cercetării s-a bazat pe mai multe moduri de cercetări, pe lângă abordarea tradițională, analitică, descriptivă, a existat și abordarea în mod discursiv, antropologic și iconologic. Cercetarea s-a împărțit în două segmente: primul se referă la periodizarea acestor evenimente politico-istorice, care a influențat evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu și cel de al doilea segment s-a centralizat la reprezentarea liderului Ceaușescu în presa comunistă de limba maghiară. Prelucrarea materialelor aflate în ziarul *Előre* s-a efectuat cu ajutorul modului de analiză a atributelor și a enunțurilor, și – o mică parte – cu ajutorul modului de analiză cvantitativă.

După cercetările proprii s-au evidențiat trei tendințe diferite în cultul personalității liderului român: prima etapă a cultului (perioada 1965-1971) se evidențiază după concepțiile stalinismului (modernitate, revoluționism, internaționalism), a doua parte (1971-1974) s-a constituit după metodele și ideile maoiste. (militarism, uniformizarea

societății, controlarea totală a sferei private, omagierea și glorificarea liderului, etc.) În a treia parte (perioada 1974-1989) cultul liderului Nicolae Ceaușescu a devenit un fenomen autohton și naționalist.

După moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (19 martie 1965) alegerea noului moștenitor a fost un moment controversat: în urma altercațiilor între gruparea naționalistă (Ilie Verdeț, Paul Niculescu-Mizil, Manea Mănescu, Alexandru Drăghici, Chivu Stoica, Apostol, Maurer) și gruparea moscovită (Emil Bodnărași, Dumitru Coliu, Leonte Răutu, Leontin Sălăjan) și, după lupta internă în gruparea naționalistă între Gheorghe Apostol și Nicolae Ceaușescu, ultimul a devenit secretarul general al partidului. Primii ani ai epocii ceaușiste au fost stabili din punct de vedere economic, cu tendințe de modernizare și cu o politică moderată față de celelalte țări socialiste din Europa Centrală și de Est. Omagierea lui Ceaușescu a avut o *formă ușoară* – după modelul lui A. Korbonski o formă *primus inter pares* – față de cultul personalității lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, însă concepțiile, pe baza căreia s-a format această omagiere, au fost stalinistă. Evenimentele, care au determinat evoluția și tendința cultului lui Nicolae Ceaușescu în această etapă, au fost următoarele:

1. 1968 reabilitarea lui Pătrășcanu. În urma acestui act s-a născut imaginea liderului *drept, iubitor de pace și umanist*;
2. atitudinea lui față de invadarea Cehoslovaciei, în 1968. În această perioadă s-a dezvoltat imaginea liderului ca un *om de stat adevărat și independent*. Demonstrația din București a fost un punct culminant în cariera politică a liderului român, a primit simpatia, susținerea simbolică din partea românilor, devenind întruchiparea și imaginea libertății, a omului de stat, care are curajul și caracterul pentru înfruntarea dușmanului comun, URSS.
3. vizita lui de Gaulle și Nixon. Atunci a fost concepută identificarea lui Ceaușescu ca un *lider deschis, luptător pentru pace*. Invitarea liderului francez conservativ și a președintelui american într-un stat comunist a fost un gest neconvențional, care a avut un efect pozitiv și marcant pentru imaginea lui Ceaușescu: atunci au apărut în mod accentuat elementele naționaliste în cultul liderului și s-a conturat imaginea politicianului cu o importanță globală.

În anul 1970 au avut loc două evenimente, care au avut un efect asupra evoluția cultului: e vorba despre inundațiile pe tot cuprinsul țării și vizita lui Ceaușescu în Statele Unite ale Americii.

În urma atitudinii liderului în momentele de catastrofă – deplasările în regiunile devastate, întâlnirile personale cu oamenii de rând, etc. – imaginea *liderului protector, a omului de stat adevărat* (deja câștigate după condamnarea invaziei sovietice) s-a aprofundat.

Vizita lui Ceaușescu în Statele Unite ale Americii a avut loc în perioada 13-27 octombrie 1970, la invitația lui Richard Nixon, la sesiunea jubiliară consacrată împlinirii a 25 de ani de la crearea ONU. Cu această ocazie Ceaușescu a ținut un discurs, unde s-a vorbit despre coexistență, independență națională și despre importanța statelor naționale și suveranitatea lor. După toate acestea s-a întâmplat un gest politic marcant, care a format imaginea și cultul liderului român: a reproșat reprezentanților ONU atitudinea lor respingătoare față de statul fondator, Republica Populară Chineză. Gestul lui Ceaușescu a fost bine gândit, cu un scop clar, și anume a deveni mediator între America și RPC.

Vizita cuplului Ceaușescu în țările asiatice a rezultat o schimbare radicală în evoluția cultului personalității a liderului român. Forma ușoară cultivată în prima parte a epocii ceaușiste a căpătat un contur accentuat, rigid – rolul partidului s-a diminuat, glorificarea și omagierea secretarului general a primit un caracter unic.

În țările asiatice liderul român a fost copleșit de rezultatele economice chineze și de eficiența propagandei partidelor în RPC, Coreea de Nord etc., (Vietnamul de Nord și Mongolia) în formarea ideologică și culturală a poporului. După vizitele în țările asiatice, urmate de tezele din iulie, în România a început revoluția culturală de tip maoist, care a reprimat orice autonomie culturală, arta, literatura, știința a devenit un simplu instrument al propagandei ceaușiste. Progresul economic în anii șaptezeci a încetinit, în urma căruia activitatea propagandistică intensă a fost extinsă în fiecare parte a societății, a fost răspândită în continuu și neschimbată de către politica de cultură și politica educațională comunistă.

În urma alegerii lui Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte a țării în anul 1974, cultul liderului a devenit *primus*. În urma acestui act a început constituirea modelului autohton a cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu.

A treia etapă a cultului este marcată de nepotism. După fuga lui Ion Mihai Pacepa, rotarea cadrelor a accelerat, familia dictatorului a monopolizat puterea. Intrarea Elenei Ceaușescu în Biroul Permanent al Comitetului Politic Executiv a avut un efect și în dezvoltarea cultului personalității, devenind un *subiect complementar* important în omagierea liderului român. În anul 1979, aniversarea Elenei Ceaușescu a fost comemorată în mod fastuos, a fost omagiată ca înrtuchiparea femeii și mamei ideale, devenind simbolul unic al tovrășiei.

Manifestările, festivitățile naționale tipice – cum ar fi *Cenaclul Flacăra*, *Cântarea Românie*, *Daciada*, etc. – au avut un rol însemnat în formarea imaginii cuplului prezidențial. *Cenaclul Flacăra*, definită ca un curent artistic și cultural, lansată în anul 1973 de către poetul Adrian Păunescu, a fost de fapt o manifestare în slujba cultului personalității, cu o tendință naționalistă puternică, care a influențat evoluția elementelor naționaliste în reprezentarea liderului român.

Festivalul național *Cântarea României* de fond a fost tot un manifest cultural național, dar spectacolele patriotice, simbolurile semiarhaice folosite în evenimente s-au centralizat la glorificarea și omagierea Ceaușeștilor. Cuvintele cheie în formarea spectacolelor prezentate în cadrul *Cântarea României* au fost patriotismul, etica socialistă, dezvoltarea, noțiuni folosite de către retorica naționalistă ceaușistă.

Un alt eveniment, care a avut un rol important în formarea cultului a fost competiția sportivă *Daciada*, lansată în anul 1977.

Manifestările tipice comuniste, cum ar fi 1 Mai, 23 August – ca sărbătoarea națională de eliberare de sub jugul fascist – au primit o conotație naționalistă, și serbarea unirii principatelor sub conducerea lui Mihai Viteazul au implementat elementele arhaice în cultul personalității. În urma acestor evenimente s-au conturat formele tipice naționaliste în reprezentarea liderului, cum ar fi moștenitorul demn, patriotul, și combinația Ceaușescu-România.

Plugușorul – un eveniment plin cu elemente arhaice – în fond a avut ca scop prezentarea și demonstrarea varietăților și bogățiilor culturii populare, totodată în fiecare etapă s-a concentrat la justificarea politici naționaliste lui Ceaușescu. Ritualul cultivat în cadrul evenimentului Plugușorul, a reevaluat relația tradițională între copil și

părinte în mod public, liderul (împreună cu Elena) preluând rolul părinților, rol care s-a centralizat în ipostaza *pater universalis*.

În urma acestor evenimente naționale, liderul a primit un suport puternic, bazat pe sentimente patriotice, pe mituri istorice, suport pe care problemele economice, apărute la sfârșitul regimului, (și, cum vom afla, nici căderea dictaturii și consolidarea democrației în România) n-au putut desființa în totalitate.

După cercetările proprii, analizarea, interpretarea, categorizarea și sistematizarea atributelor apărute în presa comunistă de limba maghiară – *Előre* – în jurul evenimentelor sus amintite, reprezentarea liderului se bazează pe următoarele toposuri :

1. *Omul de stat desăvârșit*. Ceaușescu este prezentat ca *leaderul* unic, care întruchipează ideologia, valorile absolute, scopurile, ideile națiunii, persoana lui garantează perfecțiunea politica.

2. *Comunistul bun*. În anii ilegalității Nicolae Ceaușescu n-a avut un rol important în activitățile comuniste, acest defect a fost mușamalizat prin crearea imaginii tânărului comunist, Nicu, care a putut fi „înaintașul” exemplar al secretarului general. Această imagine s-a bazat pe o scriere de Eugen Jebeleanu apărută în 1936, în revista *Cuvântul Liber*, un articol despre tânărul Nicolae, condamnat la șase luni de detenție pentru activitate comunistă.

3. *Pater universalis*. Schema liderului pater prevenitor, prevăzător și înțelept a fost o componentă de bază a cultul personalității. În sistemele totalitare puterea a avut o relație unilaterală cu mulțimea, liderul a legitimat și justificat această legătură subordonată. *Paterul* – tatăl tuturor copiilor din țară – care a intrat în sfera intimă a familiilor, a primit un rol mai important ca tatăl biologic, el (după sugestiile propagandei intense) având o relație mai strânsă cu copii, decât părinții. Imaginea ca *pater universalis* a lui Nicolae Ceaușescu s-a sprijinit pe povestiri cu elemente caracteristice basmului, cultivate cu manifestările de masă destinate pentru copii..

4. *Omul de știință, ideolog*. În prima etapă a epocii ceaușiste mașinăria propagandei a lucrat în formarea acestor toposuri, discursurile, cuvântările liderului român au fost publicate în cărțile tipărite de Editura Politică. Punctul culminant în formarea acestor toposuri a fost acordarea titlului academic în anul 1985.

5. *Persoana multilateral dezvoltată*. Reprezentarea respectivă a fost extinderea toposului *omul de știință*, care avea o viziune de ansamblu nu numai în problemele ideologice, științifice, dar și în chestiunile economice și sociale. Toposul a apărut în urma influenței maoiste, după tezele din iulie.

6. Toposurile naționaliste – *moștenitorul demn, patriotul, combinația Ceaușescu-România* – au apărut după alegerea lui Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte. În anii optzeci, după discursul liderului român ținută în Mangalia, elementele naționaliste au devenit fundamentul în cultul dictatorului român. În anii *Epoca de aur* plini cu probleme economice grave, folosirea și cultivarea simbolurilor mitice, arhaice, naționaliste în cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu au asigurat suportul de masă.

7. *Marele arhitect*. Arhitectul, constructorul, făuritorul, creatorul – noțiuni care au conotație transcendentă (dar și dogmatice), pe care se poate întemeia o legătură simbolică, legătură care garantează legitimitatea regimului, și totodată, transformarea statului după concepțiile dictatorului, este un mod de a conserva semnătura ctitorului. Toposul lui Ceaușescu, ca *marele arhitect* a început în prima etapă a epocii ceaușiste, culminând în anii optzeci odată cu construcția canalului (1984, Canalul Dunărea-Marea Neagră) și Casa Poporului.

8. *Luptătorul pentru pace*. S-a bazat pe rolul liderului în politica globală, apărut în anii șaptezeci - în urma atitudinii lui în 1968, când Ceaușescu a primit o apreciere politică globală pozitivă –, în anii *Epoca de aur*, după agravarea situației politicii interne și problemelor economice, această apreciere pozitivă a dispărut. După vizita președintelui George Bush (1983), sublinierea rolului important a liderului român în politica globală s-a accentuat, și în ultimii ani ai regimului (în urma perestroika) s-a maximalizat.

Mașinăria de propagandă română a pornit cel mai tare în jurul aniversării dictatorului. Treptat, sărbătoarea de familie a subscris rolul, importanța și măsura evenimentelor de partid. 26 ianuarie în istoria comunismului românesc a devenit o dată memorabilă, fiind comemorat în mod tot mai fastuos și exuberant, ținut mai multe zile în țară. În anul 1985 aniversarea liderului în ziarul *Előre* a ținut 5 zile, în 25 ianuarie numele /titlul dictatorului a apărut de cincizeci și trei de ori, în 26 ianuarie a apărut de o sută treizeci și trei de ori, în 27 ianuarie de o sută treizeci și șase de ori, (în 28 ianuarie nu a apărut ziarul), în 29

ianuarie de o sută treizeci și șapte de ori, în 30 ianuarie de saptezeci și opt de ori, în total numele /titlul dictatorului a apărut de cinci sute treizeci și șapte de ori (537).

Imaginea Elenei Ceaușescu a fost concepută după chipul femeii comuniste ideale, după anii optzeci reprezentarea Elenei a primit un substrat naționalist. Reprezentarea Elenei Ceaușescu în presa comunistă, în limba maghiară sunt următoarele:

1. *Revoluționara și tovarășa*. A apărut ca tovarășa lui Nicolae Ceaușescu în lupta pentru triumfarea revoluției comuniste, ca parteneră egală în lupta revoluționară în timpul ilegalității.

2. *Conducătoarea în partid*. După alegerea Elenei Ceaușescu în Biroul Permanent în anul 1977, cultul personalității Elenei, omagierea ei, ca politician s-a intensificat.

3. *Omul de știință și luptătoarea pentru pace*. Rolul Elenei în viața științifică a fost legată de rolul ei în lupta pentru pacea globală. Ca și Nicolae Ceaușescu, a fost decorată de mai multe ori, a primit numeroase titluri științifice.

4. *Mater universalis*. Toposul *mater universalis* a fost complementar toposului lui Nicolae Ceaușcu, ca *pater universalis*. A avut același rol, ca în cazul dictatorului.

Cultul lui Nicolae Ceaușescu și al Elenei Ceaușescu a avut un efect important, un rol de cotitură în viața mai multor generații, rezultatul a fost asigurat de către permanența și extinderea sa în fiecare parte a societății. Dar pe lângă acestea, succesul cultului personalității a fost garantat și de suportul maselor populare, acceptarea acestor toposuri sugerate de către propagandă, care se regăsesc și astăzi în mentalitatea contemporană.

Bibliografie selectivă

Presă

Előre, 1965

Előre, 1968

Előre, 1970

Előre, 1971

Előre, 1972

Előre, 1973

Előre, 1978

Előre, 1983

Előre, 1985

Biografii politice

BURAKOWSKI, Adam: *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu. 1965 – 1989. Geniul Carpaților*. (Traducere de Vasile Moga), Polirom, 2011.

CLARK, Katerina: *The Soviet Novel. History as Ritual*. Chicago, 1981.

DURANDIN, Catherine: *Nicolae Ceaușescu. Verités et mensonge d'un roi communiste*. Albin Michel, Paris, 1990.

FISCHER, Mary Ellen: *Nicolae Ceaușescu: A Study in Political Leadership*., Lynne Rienner Publishers, Boulder & London, 1989.

KUNZE, Thomas: *Nicolae Ceaușescu. O biografie* .Vreamea, Buc., 2002.

LEVY, Robert: *Gloria și decăderea Anei Pauker*. Polirom, Iași, 2002.

OLSCHEWSKI, Malte: *Der Conducător Nicolae Ceaușescu: Phänomen der Macht*. Viena, 1990.

PETCU, Ion: *Ceaușescu, un fanatic al puterii. O biografie nereușită*. Ed. Română, Buc., 1994.

TUMARKIN, Nina: *Lenin Lives! The Lenin Cult in Soviet Russia*. Cambridge (Massachusetts, USA), 1983.

Memoaruri

APOSTOL, Gheorghe: *Eu și Gheorghiu-Dej*. Buc.,1998.

BALOGH Edgár: *Férfimunka*. Magvető, 1986.

BALOGH Edgár: *Számadásom. (1956 – 1993)* Komp-Press – Korunk Baráti Társaság, 1999.

BETEA, Lavinia: *Partea lor de adevăr. Alexandru Bîrlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri. Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României. Convorbiri neterminate cu Corneliu Mănescu*. Compania, Buc., 2008.

- BRUCAN, Silviu: *Generația irosită. Memorii*. Ed. Universul și Calistrat Hogaș, Buc., 1992.
- BUZILĂ, Boris: *În prezența stăpînilor. Treizeci de ani de jurnal secret la „România liberă”*. Ed. Compania, Buc., 1999.
- CEAUȘESCU, Zoia: *237 zile-n mormânt. Povestea unei iubiri*. Ed. Semne, Buc., 2007.
- CSEKE Gábor: *Jelentések – magamról. (Emlékezés ellenfényben)* Polis, Kvár, 2009.
- CURTICEANU, Silviu: *Mărturia unei istorii trăite. Imagini suprapuse*. Ed. Albatros, Buc., 2000.
- DOBRESCU, Maria: *La curtea lui Ceaușescu. Dezvăluiri despre viața de familie a cuplului prezidențial*. Ed. Amaltea, Buc., 2004.
- DOMOKOS Géza: *Esély. Visszaemlékezés 1989–1992. I-III*, Pallas könyvkiadó, Csíkszereda, 1996.
- GÁLL Ernő: *Napló – I. – 1977-1990*. Polis, Kvár., 2003.
- GEORGESCU, Mitică: *Vânătorile lui Ceaușescu, așa cum au fost*. Ed. Corint, Buc., 2003.
- KIRÁLY Károly: *Nyílt kártyákkal – Önéletírás és naplójegyzetek*. Nap Kiadó, Bp., 1995
- MARCU, Dorian: *Moartea Ceaușistilor. Dezvăluiri de Gelu Voican Voiculescu și Victor Atanasie Stănculescu*. Ed. Excelsior, Buc., 1991.
- NĂSTĂSESCU, Violeta: *Elena Ceaușescu. Confesiuni fără frontiere*. Ed. Niculescu, 2010.
- NICULESCU-MIZIL, Paul: *De la Comintern la comunism național*. Ed. Evenimentul românesc, Buc., 2001.
- ROBOTOS Imre: *Pengeváltás*. Literator Könyvkiadó, Nagyvárad, 1997.
- ROGUSKI, Camil (Florentina Chivu): *Adevăruri interzise*. Ed. Lucman.
- SFETCU, Paul: *13 ani în anticamera lui Gherghiu-Dej*. (Selectate, prefațate și adnotate de Lavinia Betea) Editura Fundației Culturale Române, 2000.

Bibliografie complementară

- ARENDR, Hanna: *Totalitarianism. Part Three of The Origins of Totalitarianism*. A Harvest/ HBJ Book. Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, San Diego, New York, 1985.

- BEHR, Edward: „Sărută mîna pe care n-o poți mușca”. *Românii și Ceaușeștii: investigația unui blestem al istoriei*. Humanitas, Buc., 1999.
- BOCA, Ioana: *1956 – Un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic*. Fundația Academia Civică, Buc., 2001.
- BOIA, Lucian (coord.): *Miturile comunismului românesc*. Nemira, 1998.
- BOIA, Lucian: *Mitologia științifică a comunismului*. Humanitas, Buc., 2005.
- BOIA, Lucian: *Történelem és mítosz a köztudatban*. Kriterion, Buk., 1999.
- Du BOIS, Pierre: *Ceaușescu la putere. Anchetă asupra unei ascensiuni politice*. Humanitas, Buc., 2008.
- BONNELL, Victoria: *The Iconography of Power. Soviet Political Posters under Lenin and Stalin*. Berkeley-Los Angeles, 1997.
- BROOKS, Jeffrey: *Thank You Comrade Stalin! Soviet Public Culture from Revolution to Cold War*. Princeton, 2000.
- CÂMPEANU, Pavel: *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*. Polirom, Iași, 2002.
- CĂTĂNUȘ, Ana Maria (ed.): *Sfârșitul perioadei liberale a lui Ceaușescu: Minirevoluția culturală din 1971*. Institutul Național pentru studiul totalitarismului, 2005.
- CERNAT, Paul – MANOLESCU, Ion – MITCHIEVICI, Angelo – STANOMIR, Ioan: *Explorări în comunismul românesc*. I. – II., Polirom, Iași, 2004.
- CESEREANU, Ruxandra: *Comunism și represiuni în România. Istoria tematică a unui fratricid național*. Polirom, Iași, 2006.
- CESEREANU, Ruxandra: *Decembrie '89. Deconstrucția unei revoluții*. Polirom, Iași, 2004.
- CIOROIANU, Adrian: *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*. Curtea Veche, Buc., 2005.
- CROITORU, Mihai – BORȘA, Sanda: *În numele revoluției: Mao și cultura politică chineză*. Ed. Mega, 2008.
- DELETANT, Dennis: *Ceaușescu și securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965 – 1989*. Humanitas, Buc., 1995.
- DELETANT, Dennis: *România sub regimul comunist*. Fundația Academia Civică, Buc., 1997.

- DOOB, Leonard W.: *Public Opinion and Propaganda*. Henry Holt and Company, New York, 1948.
- DURAND, Gilbert: *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*. Ed. Nemira, Buc., 1999.
- DURAND, Gilbert: *Structurile antropologice ale imaginarului*. Ed. Univers Enciclopedic, Buc., 1998.
- DURANDIN, Catherine: *A român nép története*. Maecenas, Bp., 1998.
- FLASCA-ZAMPONI, Simonetta: *Fascist Spectacle: The Aesthetics of Power in Mussolini's Italy. (Studies on the History of Society and Culture.)* University of California Press, New Ed edition, 2000.
- FÖLDES György: *Magyarország, Románia és a nemzeti kérdés 1956–1989*. Napvilág, Bp., 2007.
- GABANYI, Anneli Ute: *Cultul lui Ceaușescu*. Polirom, Iași, 2003.
- GIRARDET, Raoul: *Mituri și mitologii politice*. (Traducător Adameșteanu Gabriela) Ed. Institutul European, 1997.
- GOTOVITCH, José – DELWIT, Pascal – De WAELE, Jean-Michel: *Europa comunistilor*. Institutul European, Iași, 2003.
- HELLER, Klaus – PLAMPER, Jan (eds.): *Personality Cults in Stalinism – Personenkulte im Stalinismus*. Göttingen, 2004
- IONESCU, Ghiță: *Comunismul în România*. Ed. Litera, Buc., 1994.
- LE BRETON, Jean-Marie: *Sfârșitul lui Ceaușescu. Istoria unei revoluții*. Ed. Cavallioti, 1997.
- LOHON, Silviu-Gabriel: *„Arta” de a fi o imagine. Dimensiuni ale artei portretistice în comunismul ceaușist. Studiu de caz Elena Ceaușescu*. Ed. Universitatea, Craiova, 2007.
- MARSH, Rosalind: *Images of Dictatorship: Portraits of Stalin in Literature*. London, 1989.
- OPREA, Marius – OLARU, Stejărel: *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987, Brașov*. Polirom, Iași, 2002.
- PASTI, Vladimir: *România în tranzacție. Căderea în viitor*. Ed. Nemira, Buc., 1995.
- PREDA, Radu: *Comunismul. O modernitate eșuată*. Eikon, Cluj-Napoca, 2009.
- RAD, Ilie (coord.): *Limba de lemn în presă*. Tritonic, Buc., 2009.

- SARTORI, Giovanni: *Dittatura, in Elementi di teoria politic.* Il Mulino, Bologna, 1987,
www.bolcsweb.hu/~dox/diktatura1.pdf , (Soltész Erzsébet fordítása), 2007.02.23.
- STOENESCU, Alexandru Mihai: *Istoria loviturilor de stat în România.* I. – II., Ed. RAO,
Buc., 2004 – 2005.
- THOM, François: *Limba de lemn.* Humanitas, Buc., 2005.
- TISMĂNEANU, Vladimir: *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului
românesc.* Polirom, Buc., 2005.
- TRONCOTĂ, Tiberiu: *România comunistă, propagandă și cenzură.* Tritonic, Buc., 2006.
- WIERZBICKI, Piotr: *Structura minciunii.* Nemira, 1996.